

СЕКЦІЯ 9

СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

Керівники секції: к.філос.н. доцент полковник Кротюк В.А.
Секретар секції: к.філос.н. доцент підполковник Громико О.В.

ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ – УЧАСНИКІВ АТО

Л.О. Беліченко

Харківський національний університет Повітряних Сил ім. І. Кожедуба

За результатами дослідження можна зробити наступні висновки:

Основні проблемні місця з якими можуть зіштовхнутися фахівці-психологи та самі військовослужбовці в адаптації до мирного життя – це низький рівень поведінкової регуляції, ознаки суїцидального ризику та схильність до девіантних форм поведінки.

Майже половина військовослужбовців з недостатнім рівнем адаптаційного потенціалу мають досить високий рівень схильності до суїцидальної поведінки. Серед усіх досліджуваних це складає 12,97%.

Рівень бойового стресу, безумовно, залежить від адаптаційного потенціалу особистості, але це не означає, що при достатньому рівні адаптаційного потенціалу бойовий стрес зовсім не буде проявлятися, оскільки він залежить і від інших факторів. Достатній рівень адаптаційного потенціалу знижує загальний рівень прояву бойового стресу високої інтенсивності майже у 2,5 рази та достатній рівень адаптаційного потенціалу впливає на інтенсивність прояву реакцій бойового стресу.

Реакції бойового стресу, що спостерігаються при недостатньому рівні ОАП важче піддаються корекції та потребують більшого на це часу, та як наслідок, сам процес адаптації до мирного життя буде проходити важче та довше.

Виникнення у військовослужбовців особистісних розладів, що є, у більшості випадків, результатом бойового стресу, має свій негативний вплив на подальшу адаптацію до мирного життя.

Серед усіх військовослужбовців, що увійшли до другої групи, 42,86% маю ті чи інші розлади особистості (серед загальної кількості військовослужбовців це складає 12,97%). Серед них найбільш вираженими є показники "психопатія", "паранояльність" та "шизоїдність".

При дії екстремальних стрес-факторів у військовослужбовців проявляються ознаки акцентуйованих рис. Якщо після повернення не пройти курс психологічної реабілітації, то ці акцентуйовані риси можуть стати стійкими рисами особистості, що в свою чергу створить істотні перешкоди до адаптації до мирного життя.

У групі з недостатнім рівнем адаптаційного потенціалу свій прояв мають наступні показники акцентуацій: "екзальтована", "циклотимічна" та "збудлива".

Військовослужбовцям з недостатнім рівнем особистісного потенціалу властиві прояви наступних захисних механізмів: раціоналізація, проекція, заперечення та компенсація.

Основною копінг-стратегією, що впливає на адаптацію військовослужбовців є планування вирішення проблеми.

ПОСТТРАВМАТИЧНИЙ СТРЕСОВИЙ РОЗЛАД У УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ

О.Ю. Чехаровський

Харківський національний університет Повітряних Сил ім. І. Кожедуба

Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) – це непсихотична відстрочена реакція на травматичний стрес, здатна викликати ряд психічних і поведінкових порушень. Для виникнення ПТСР необхідно, щоб людина випробувала дію стресора, який виходить за межі звичайного людського досвіду і здатний викликати дистрес.

До основних симптомів синдрому ПТСР відносяться: порушення сну, патологічні спогади (нав'язливі повернення), нездатність згадати, амнезія на деякі події, надчутливість (підвищена пильність).

До вторинних симптомів ПТСР відносять: депресію, тривогу, імпульсивну поведінку, алкоголізм, соматичні проблеми.

В сучасних умовах у нашій країні відбуваються великі зміни, які стосуються всіх сфер життя громадян та суспільства в цілому. Це пов'язано із ситуацією, що склалася на Сході України і збільшенням кількості військовослужбовців-учасників бойових дій.

Разом із бойовим досвідом, вони отримують фізичні й психологічні травми, а їхня психіка зазнає значних змін. Згодом учасники таких екстремальних подій починають страждати на психічні розлади та відчувати труднощі у процесі адаптації до мирного життя. Тому виникає потреба у пошуку ефективних шляхів адаптації та соціально-психологічної реабілітації військовослужбовців, що побували в районі збройних конфліктів.

Бойові дії на Сході України, що на сьогоднішній день є справжньою війною, спровокували хвилю проблем психосоціальної адаптації, в якій посттравматичний стресовий розлад набув нових якісних і кількісних характеристик. У будь-яку мить бойові стреси можуть нагадати про себе різними проявами. Неврози виникають переважно в тих військовослужбовців, які побували на полі бою, жили в окопах, зазнали поранень, каліцтва, стали свідками загибелі бойових друзів, були у полоні.

Дуже часто самі учасники АТО не помічають у себе розладів психіки. Але якщо їм вчасно не допомогти, то війна для них не закінчиться ніколи.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ЧЛЕНІВ ЇХ СІМЕЙ В РЕАЛІЯХ ПРОВЕДЕННЯ АТО

М.В. Горобченко; В.Д. Волков

Харківський національний університет Повітряних Сил ім. І. Кожедуба

Відповідно до ст. 17 Конституції України держава забезпечує соціальний захист громадян України, які перебувають на службі в Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, а також членів їх сімей. Мета цього захисту –

компенсувати такій категорії обмеження їх загальногромадянських прав та свобод шляхом надання окремих, пільг, гарантій, компенсацій.

Питання соціально-правового захисту військовослужбовців та членів їх сімей завжди вважалися державою пріоритетними з огляду на їх безпосередній вплив на обороноздатність країни.

В умовах проведення АТО, питання соціально-правового захисту таких військовослужбовців та членів їх сімей набувають особливої актуальності.

Центральним законодавчим актом, який регулює право надання основних пільг, гарантій та компенсацій для військовослужбовців та членів їх сімей є Закон України "Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей" від 20.12.1991 р. Свого часу цей закон був найпрогресивнішим у питаннях соціально-правового захисту. Він гарантував забезпечення потреб військовослужбовців та членів їх сімей зважаючи на можливості держави. Але згодом в даний закон було внесено багато змін, деякі його норми були відмінені, що зокрема суттєво погіршило майнову сферу військовослужбовців. Крім того, багато внесених змін містять бланкетні норми, які відсилають до інших законів та постанов Кабінету Міністрів України, що також негативно вплинуло на реалізацію механізму соціально-правового захисту військовослужбовців і членів їх сімей.

Після початку АТО у системі ЗС України почалися масштабні перетворення, проведення мобілізації та втрати військовослужбовців на Донбасі не могли не вплинути на необхідність перегляду соціально-правового захисту військовослужбовців. З 2014 р. законодавство України поповнилося нормативно-правовими актами, які покращують деякі аспекти захисту прав військовослужбовців, але при цьому акцент робиться на захисті тих осіб, які вже брали участь в АТО. Така ситуація є цілком закономірною, але невілкое конституційний принцип рівності та окремі положення Закону України "Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей".

Аналіз законодавства соціального забезпечення військовослужбовців до і після початку АТО дозволяє дійти висновку, що сьогодні необхідний комплексний підхід до визначення багатьох питань зазначеної сфери, але, перш за все, настав час систематизувати законодавство про соціально-правовий захист військовослужбовців.

На думку автора, при вдосконаленні механізмів соціально-правового захисту військовослужбовців та членів їх сімей необхідно керуватися положенням постанови Верховної Ради України № 278 від 28 листопада 2002 року "Про інформацію Кабінету Міністрів України про хід виконання вимог чинного законодавства та заходи, які вживаються Кабінетом Міністрів України, щодо посилення соціального захисту військовослужбовців", яке визначає, що будь-які спроби звузити зміст чи обсяги існуючих прав, обмежити або скасувати встановлені чинним законодавством соціально-правові гарантії для військовослужбовців є неприпустимими, норми про грошове, продовольче, речове та інше забезпечення військовослужбовців, їх соціальний захист, встановлені Законами України не можуть бути скасовані чи призупинені без відповідної компенсації.

Систематизація законодавства з врахуванням попередніх правових надбань та нових європейських стандартів, а також безкомпромісне виконання державою своїх зобов'язань перед військовослужбовцями та членами їх сімей сприятиме формуванню престижу військової служби та побудові сильної армії.

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ПРОПАГАНДИСТСЬКОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ОСОБОВОГО СКЛАДУ

В.А. Назренко

Харківський національний університет Повітряних Сил ім. І. Кожедуба

Існує необхідності розробки теоретичних основ та методичних засобів кількісного оцінювання негативного інформаційно-психологічного впливу на особовий склад військ (сил) як невід'ємного елемента моніторингу інформаційного простору держави та реалізації заходів активної протидії такому впливу. Враховуючи основні засоби впливу на людину (засоби масової комунікації, література, освіта, мистецтво, виховання особисте спілкування) здійснювати відповідну роботу у зазначених напрямках. Свідновлення трансляції українських каналів, а також створення при підтримки держави громадських об'єднань з метою відновлення довіри до влади та ЗСУ.

Таким чином буде забезпечено проведення інформаційної роботи з населенням на тимчасово окупованих територіях. Розповсюдження друкованих інформаційних матеріалів, які б сповіщали про досягнення та здобутки української влади.

При цьому інформування може відбуватися за допомогою заступних засобів засобів масової комунікації, преса, кіно, радіо, Інтернет, соціальні мережі, літератури, художньої, суспільно-політичної, публіцистичної, спеціальної, дитячої освіти системи дошкільної середньої, вищої освіти мистецтва: різні напрями масової культури, розважальна сфера виховання, сім'я система освіти та соціальної роботи, культурні заклади, церква, релігійні організації, громадських організацій, формальних та неформальних, особистого спілкування, ділове, професійне, повсякденне.

Інакше кажучи для ефективного забезпечення інформаційних заходів в інтересах проведення антитерористичної операції на території Донецької та Луганської областей та АР Крим необхідно спрямувати зусилля держави на прорітницьку діяльність та формування критичного мислення у населення країни. Тобто, система протидії інформаційно-психологічному впливу на особовий склад військ (сил) має враховувати необхідність пояснення механізмів маніпуляції свідомістю та принципів ефективного реалізації пропаганди населенню, запровадження спеціалізованих навчальні курси у ВВНЗ. "Медіа освіта" з метою розвитку критичного мислення у особового складу ЗСУ.

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА ТА АДАПТАЦІЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПОВІТРЯНИХ СИЛ ДО ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ

М.М. Бугров

Харківський національний університет Повітряних Сил ім. І. Кожедуба

Особовий склад Повітряних сил Збройних Сил України виконує багато різноманітних, складних та відповідальних завдань, щодо захисту суверенітету та територіальної цілісності України. Досвід участі особового складу частин та підрозділів Повітряних сил у антитерористичній операції на Сході України,

свідчить що виконання цих завдань часто здійснюється у екстремальних умовах, які створюють загрозу життю і здоров'ю військовослужбовців, спричиняють переживання ними подій, які виходять за рамки звичайного досвіду. При виконанні завдань у ході АТО мали місце недостатня психологічна підготовленість особового складу до дій в бойових умовах, а також невміння більшості командирів (начальників) спрогнозувати поведінку підлеглих в екстремальних умовах, адекватно реагувати на зміни в бойовій обстановці.

Виходячи з цього, дослідження особливостей психологічної адаптації військовослужбовців Повітряних Сил до ведення бойових дій у сучасних умовах гібридної війни, а також психологічної підготовки, як засобу успішної адаптації особового складу до професійної діяльності у таких умовах є досить актуальними.

В процесі дослідження було розроблено рекомендації командирам щодо адаптації військовослужбовців до ведення бойових дій.

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ ЗАСТУПНИКА КОМАНДИРА ПІДРОЗДІЛУ З МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЩОДО ПРОФІЛАКТИКИ СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ У ПІДРОЗДІЛІ

І.С. Шамсутдінова

Харківський національний університет Повітряних Сил ім. І. Кожедуба

На всіх етапах розвитку суїцидальної поведінки необхідна робота по її запобіганню, профілактиці та корекції.

За своїми посадовими обов'язками командири, штаби, органи виховної роботи повинні впроваджувати комплекс заходів щодо поліпшення морально-психологічного стану особового складу в тому числі, спрямованих на профілактику суїцидальних явищ.

Відповідні заходи відображаються у планах роботи щодо поліпшення морально-психологічного стану особового складу та зміцнення військової дисципліни в органах військового управління всіх рівнів округу. При цьому враховувати планові заходи з бойової підготовки, виконання завдань служби, заходів щодо наведення та підтримання статутного порядку. Зосередити на цій роботі зусилля командирів, штабів, офіцерів виховних структур, фахівців медичної служби.

Після виявлення осіб, схильних до суїциду, профілактичну роботу проводити з ними з моменту виникнення конфлікту (встановлення ознак розладу психіки). З військовослужбовцями, які вчинили спробу самогубства, після проведення заходів їх лікування, організувати роботу щодо попередження повторних спроб. Інформація стосовно такої роботи повинна бути виключно конфіденційною, до неї повинні мати доступ тільки заступник командира частини з виховної роботи, військовий психолог, психофізіолог, начальник медичної служби.

Особливу увагу під час проведення роботи щодо профілактики суїцидальних явищ звернути на період адаптації військовослужбовців до армійських умов (перші 3 місяці служби).

Отже, обґрунтування психологічних умов у військовому середовищі вимагає теоретичного, методичного обґрунтування профілактики проявів такого виду поведінки, як складного соціального явища.

СУЧАСНІ ПОГЛЯДИ ЩОДО ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІМЕЙ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ - УЧАСНИКІВ АТО

А.І. Герасименко

Харківський національний університет Повітряних Сил ім. І. Кожедуба

На жаль, можна констатувати той факт, що на сьогодні відсутня єдина система психологічного забезпечення сімей військовослужбовців – учасників АТО. На наш погляд, було б доцільно, щоб цими питаннями займалися все ж таки Збройні Сили України, а не різноманітні громадські організації.

На даний час не проводиться психологічна робота з сім'ями військовослужбовців на етапі їх відправки у зону бойових дій. Хоча вона є досить актуальною, оскільки при проведенні психологічної роботи самими військовослужбовцями були зазначені випадки неприйняття родичами факту відправки та виконання військовим свої прямих Конституційних, професійних та громадянських обов'язків перед Батьківщиною, що призводило до сімейних конфліктів, а навіть у деяких випадках, до розлучень. Слід також звернути увагу, що ці сімейні негаразди перед відправкою військовослужбовця у зону бойових дій негативно впливають на його власну емоційну сферу та мотивацію щодо гарного виконання поставленого бойового завдання.

Теж саме можна сказати про психологічну підтримку сімей під час перебування військовослужбовців у зоні АТО. На сьогодні існують окремі громадські організації, що займаються цим питанням, але вони не охоплюють усі сім'ї військовослужбовців. Тим паче, неможливо проконтролювати ці організації та інформацію, що надається родичам військовослужбовців, оскільки вона може мати негативний інформаційно-психологічний вплив та бути складовою інформаційно-психологічних операцій агресора, що буде призводити до зниження морально-психологічного стану наших захисників.

Єдиний вектор по роботі з сім'ями військовослужбовців, який зараз активно розробляється – це підготовка до повернення їх із зони бойових дій.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ В ЗБРОЙНИХ СИЛАХ

О.Ю. Черниш

Харківський національний університет Повітряних Сил ім. І. Кожедуба

Забезпечення гендерної рівності – важливий напрямок реформування Збройних Сил України. Метою гендерної політики у Збройних Силах України, повинно бути організація ефективного впровадження гендерного підходу у життєдіяльність армії, створення гарантій рівних прав та можливостей військовослужбовців незалежно від статі.

Кількість жінок у збройних силах постійно збільшується. Аналогічну картину ми спостерігаємо у всьому світі. Згідно з даними Організації у справах жінок у Збройних Силах країн НАТО, число військовослужбовців-жінок в арміях альянсу за останні 5 років зросло в 10 разів і досягло в даний час більше 300 тис. чол.

Аналіз досвіду армії світу дає можливість ефективно реалізувати гендерну політику в діяльність Збройних Сил України.

ГІБРИДНА ВІЙНА У СУЧАСНОМУ ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ПРОСТОРИ

Д.М. Шашенков

Харківський національний університет Повітряних Сил ім. І. Кожедуба

Зміст, характер і особливості гібридної війни у сучасному європейському просторі суттєво відрізняються від традиційних моделей минулих війн. Експерти говорять про "гібридну війну" як про війну керованого хаосу.

У геополітичній системі координат сутність війни керованого хаосу полягає у геополітичному знищенні держави-жертви, нейтралізації її геополітичних характеристик – розміру території, чисельності населення, статусу держави в світі, економічних можливостей, військової потужності, сукупного потенціалу.

Під час такої війни в державі-жертві або в окремих її регіонах ініціюються певні внутрішньополітичні процеси, котрі, по суті, є акціями стратегії керованого хаосу. Істинні роль, місце, інтереси і цілі держави-агресора виводяться із сфери суспільної уваги, приховуються за "інформаційним сміттям" і демагогією.

В цілому війна керованого хаосу або гібридна передбачає три стадії:

Перша стадія. Розхитування ситуації, і через кризу інспірування внутрішньодержавного конфлікту в країні-жертві,

Друга стадія. Деградація, розорення і розпад країни з перетворенням її в так звану "недієздатну" державу.

Третя фаза. Зміна політичної влади на цілком підконтрольну агресору.

Хоча кожен конкретний елемент цієї "гібридної війни" не новий по суті і використовувався майже в усіх війнах минулого, однак унікальними є узгодженість і взаємозв'язок цих елементів, динамічність та гнучкість їх застосування, а також зростання ваги інформаційного чинника. Причому інформаційний чинник в окремих випадках стає самостійним складником і виявляється не менш важливим, ніж військовий.

Хоча багато науковців і дослідників вказують на "гібридний" характер цієї війни, концептуалізація

На даний час важко визначити основні наслідки та розкрити основні уроки гібридної війни проти України, оскільки війна триває. Проте існують цілком достатні підстави зробити попередні висновки з того що відбувається.

Як глобальна система безпеки (ООН), так і європейська (ОБСЄ) виявилися неспроможними адекватно та ефективно відреагувати на агресію РФ. Головний безпековий механізм світового співтовариства – Рада Безпеки ООН – заблокована Росією.

Як наслідок:

- під сумнів поставлена ефективність міжнародних механізмів запобігання розповсюдженню ядерної зброї. Україна, позбавившись третього у світі ядерного арсеналу під міжнародні гарантії (Будапештський меморандум), стала об'єктом агресії з боку держави, яка ці гарантії надала;

- посилюється політико-економічна конфронтація по осі Захід – РФ, яка характеризується втратою взаємної довіри та може призвести до нової "холодної війни";

- російсько-український конфлікт загрожує зростанням імовірності застосування сили у вирішенні спорів між державами;

- війна на Сході України зі значною ймовірністю може трансформуватися в черговий заморожений конфлікт – джерело нестабільності й загрози для Європи, – плацдарм для подальшої експансії РФ.

Україні наразі надається значна міжнародна допомога в реформуванні сектору безпеки і оборони. За певних позитивних змін в ефективному використанні міжнародних радників (спрощення доступу до адміністративних приміщень), залишається актуальною проблема загальної координації взаємодії міжнародних донорів з урядовими структурами

Надзвичайно важливим внеском у протидію гібридній війні стала консолідована позиція світової демократичної спільноти. Запровадження санкцій вже завдало Росії суттєвих економічних та іміджевих втрат, хоча перетину "больового порогу" можна очікувати лише в середньостроковій перспективі.

Різноманітна зовнішня допомога Україні – політична, фінансова, матеріально-технічна, військова (нелетальна), консультативна – стала одним з невід’ємних напрямів протидії російській агресії. Важливим чинником і поворотним пунктом у підвищенні адекватності та ефективності міжнародної допомоги Україні можуть стати практичні дії Уряду США з реалізації положень прийнятого у грудні 2014 р. Закону про підтримку свободи. Згідно з ним Україна, хоч і не отримала статусу союзника США поза НАТО, але може, у принципі, розраховувати на збільшення обсягів фінансової підтримки та військово-технічної допомоги у вигляді оборонних озброєнь.

Міжнародні зусилля, спрямовані на врегулювання "української кризи" шляхом переговорів, що здійснювалися за ініціативи України та партнерів у форматі ООН, ОБСЄ, ЄС, НАТО, Ради Європи, а також різні переговорні формати (Женевський, Нормандський, Мінський) поки не дали бажаного результату. Головною перешкодою на шляху досягнення миру залишається відверте ігнорування Кремлем попередніх домовленостей, невизнання своєї прямої участі в конфлікті та, відповідно, готовності залишити окуповані території.

"Перемир'я" за Мінськими домовленостями після певного зниження інтенсивності бойових дій супроводжувалося посиленням сепаратистських угруповань живою силою, технікою, матеріально-технічними засобами (в т.ч. "гуманітарними конвоями"), збільшенням в окупованій зоні кількості регулярних військ РФ з підпорядкуванням їм сил бойовиків, поширенням на інші регіони України диверсійної діяльності з метою дестабілізації там ситуації. За таких умов перспектива поширення війни на Сході України на європейський простір стає дедалі реальнішою.

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СМУГИ ПЕРЕШКОД

К. Шляхова

Харківський національний університет Повітряних Сил ім. І. Кожедуба

З початком антитерористичної операції в Україні знову досить гостро постало питання підготовки військовослужбовців до бойових дій. Психологічна підготовка особового складу Збройних Сил України в даний час організовується та проводиться відповідно до військового стандарту "Психологічна підготовка". У процесі психологічної підготовки особового складу підрозділу керівником занять повинні імітуватися різні бойові ситуації з метою вдосконалення бойової діяльності. Чим ближче до реальності наближаються імітовані умови бою, тим ближче психологічна структура навчально-бойова діяльність наближається до бойової. У військовослужбовця, що здійснює навчально-бойову діяльність, мотиви, цілі, дії, операції повинні бути якомога більш схожі з тими, які потрібні для успішного вирішення реальних бойових завдань, і які можуть виникнути в реальному бою. За емоційним забарвленням навчально-бойова діяльність також повинна бути схожа з бойовою.

З цією метою створюються спеціальні смуги психологічної підготовки, які обладнуються на основі смуги перешкод зі створенням елементів бойової.

При створенні психологічної смуги перешкод необхідно враховувати на такі особливості. Імітаційні – це створення моделі бойового середовища. Але її створення не є самоціллю, оскільки головним завданням психологічного моделювання у процесі психологічної підготовки особового складу виступає якраз відтворення моделі самої бойової діяльності, а не зовнішня картина бою. Моделювання – це прийоми створення таких умов і обстановки, які викликали б у військовослужбовців психічні стани, подібні до тих, що виникають у реальному бою. Моделювання психологічних факторів бою в ході занять з бойової підготовки здійснюється за принципами аналогії і подібності, за допомогою прийомів, які відтворюють найістотніші чинники.

Провівши детальний аналіз задач, характеристик та особливостей розробки психологічної смуги перешкод ми прийшли до висновку, що:

1. На даний час існуючі психологічні смуги перешкод повністю не задовольняють вимогам проведення сучасних бойових дій.

2. Загалом елементи, що входять у психологічну смугу перешкод направлені на розвиток та отримання фізіологічних навичок ведення бойових дій та не включають подолання психологічних факторів бойової діяльності.

Таким чином, питання щодо розробки психологічної смуги перешкод є досить актуальним та потребує подальшого розвитку

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ОФЦЕРІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ (ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ)

В.В. Мельниченко

Харківський національний університет Повітряних Сил ім. І. Кожедуба

Кількість жінок-військовослужбовців у Збройних Силах України постійно зростає. За даними, оприлюдненими заступником Міністра оборони України з євроінтеграції Ігорем Долговим на Міжнародному Форумі "Партнерство

парламенту, уряду та громадянського суспільства – для виконання національного плану дій "Жінки, мир, безпека", у Збройних Силах України проходять військову службу і працюють майже 50 тисяч жінок, що становить п'яту частину від загальної кількості всього особового складу.

В університеті розпочато дослідження гендерних проблем у військовій освіті. Сьогодні є початкові результати дослідження.

Аналіз результатів показує в основному військовослужбовці-чоловіки дотримуються патріархальних гендерно-детермінованих стереотипів. Вони ґрунтуються на патріархальних уявленнях чоловіків, що визначають вирішальну роль чоловіків у військовій справі, думках про низький рівень професійних можливостей військовослужбовців-жінок, і у зв'язку з цим їх допоміжну (підлеглу) рольову позицію у всіх видах військово-професійної діяльності. Такий тип стереотипів не сприяє інтеграції жінок у військове середовище, тому необхідне проводити роботу щодо зміни стереотипів.

ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ: СУТНІСТЬ, ЗМІСТ І СОЦІАЛЬНИЙ МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ

А.В. Бойко

Харківський національний університет Повітряних Сил ім. І. Кожедуба

Важливого значення в умовах буття сучасного соціуму набуває проблема соціальної відповідальності військовослужбовців. Зростання у сучасному світі кількості та інтенсивності збройних конфліктів, розширення географії міжнародних миротворчих операцій, підвищення ролі засобів збройного насильства у системі міжнародних відносин, розширення міжнародного військового співробітництва, активна участь збройних сил у проведенні антитерористичної операції (АТО), гуманітарних операцій, що проводяться під егідою Організації Північно-Атлантичного договору (НАТО) і Організації об'єднаних націй (ООН), вимагають нових підходів до проблеми формування соціальної відповідальності особистості військовослужбовця.

Вирішення проблеми формування соціальної відповідальності військовослужбовців сприяє реформуванню Збройних Сил України.

ОРГАНІЗАЦІЯ І ПРОВЕДЕННЯ ВНУТРІШНЬО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ У ПІДРОЗДІЛАХ ПОВІТРЯНИХ СИЛ ЗС УКРАЇНИ

Д.А. Едельштейн

Харківський національний університет Повітряних Сил ім. І. Кожедуба

На сьогоднішній день головною проблемою є усі основні форми та методи організаційного впливу на свідомість і психіку особового складу. За допомогою інформації інтегрує в собі особливий вид всебічного забезпечення військ – інформаційно-пропагандистське забезпечення, яке є складовою морально-психологічного забезпечення Збройних Сил України та здійснюється за таким напрямком як внутрішньо – комунікаційна робота.

На функціонування психіки військовослужбовців, соціально психологічних явищ групи військовослужбовців безпосередньо чи опосередковано впливає інформація, яка наповнює свідомість і формує ставлення до світу, колективу, військового обов'язку, а також вчинків і поведінки, створення мотиваційних настроїв у особового складу щодо виконання бойових завдань. Тобто інформація є засобом впливу на морально – психологічний стан особового складу.

Для того щоб особовий склад був всебічно проінформованим командири всіх рівнів повинні систематично проводити внутрішньо – комунікаційну роботу з особовим складом.

На сьогоднішній день актуальною проблемою в ході діяльності структур морально-психологічного забезпечення є неналежна організація внутрішньо-комунікаційної роботи у військових частинах, особливо у ланці "рота-батальйон", що призводять до створення певного інформаційного вакууму серед особового складу та втрати зовнішнього зв'язку між командиром та підлеглим.

На нашу думку шляхами вирішення цієї проблеми є:

навчання командирів усіх рівнів методиці проведення заходів внутрішньо-комунікаційної роботи;

налагодження каналів доставки інформації до підрозділів, які виконують завдання за призначенням для проведення внутрішньо-комунікаційної роботи;

забезпечення підрозділами технічними засобами пропаганди;

наповнення змісту командирського інформування актуальними питаннями воєнної політики та дій керівництва держави, Збройних Сил України в контексті прийнятих Верховною Радою України нормативно – правових актів щодо особливості державної політики та забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей.

Проведення цих заходів суттєво підвищить якість внутрішньо – комунікаційної роботи у підрозділах та зміцнить морально-психологічний стан особового складу.